

ARXIU

Segura, el riu dels despropòsits

El Segura és tal vegada un dels rius més contaminats d'Europa. Tot i això, les administracions públiques i el PP no ho han admès encara. Les mobilitzacions ciutadanes han donat a conèixer la degradació d'aquest singular ecosistema que perilla si no s'actua urgentment.

Les aigües baixen tèrboles al riu Segura. I açò no és cap metàfora. En els darrers anys, aquest llit de vida ha esdevingut un dels ecosistemes més contaminats d'Europa alhora que una de les mostres més palmàries de degradació ambiental que hem sofert al País Valencià. Fins el punt que ara es fa gairebé impossible fer un tomb vora aquest riu, pels carrers d'Oriola (Baix Segura), sense exposar-se a suportar desagradables olors i a l'observació de les diverses coloracions de l'aigua. El malestar generalitzat en aquest sentit s'ha estès per tota la ciutadania de les nostres comarques del sud, que veuen com les collites agrícoles, la salut personal i el seu entorn més proper pateixen moments senzillament difícils.

El riu Segura mou de les serralades més orientals de la província de Jaén i avança per cinc províncies espanyoles fins a morir a la Gola del Segura, enclavada a Guardamar. Aquest curs fluvial, banyat per una conca hidrogràfica sovint rica i abundant, només s'estén quaranta quilòmetres per terres valencianes. Tot i aquesta irrisòria extensió, així que penetra en aquesta comarca, el Segura deixa de ser un riu per convertir-se en una veritable fossa sèptica on s'amunteguen els llots i on el cabal que arriba dels transvasaments del Tajo només es reutilitza amb finalitats agrícoles.

Però, quines són les causes que ens porten a afirmar que el Segura no és un riu sinó una fossa sèptica? En primer lloc, quan els experts i els científics tracten d'analitzar fredament aquesta degradació, apunten que es tracta d'un problema ecològic i ambiental de magnituds considerables a tot Europa, amb unes implicacions socials, econòmiques i culturals de gran calat. Un problema que demana solucions immediates a les institucions públiques, que ara per ara no s'han decidit a agarrar per l'arrel.

Trino Ferrández és biòleg i també un dels tants ciutadans que treballen en les plataformes cívi-

ques en defensa del riu Segura. "Dos són els factors de major pes en la degradació natural del riu: la contaminació, tal vegada la causa emblemàtica, i la sobreexplotació de l'aigua, necessària per entendre i donar-li carta de sortida seriosa a l'anàlisi", afirma Ferrández. Aquest biòleg apunta que l'ús creixent de fertilitzants i fitosanitaris per maximitzar els beneficis de l'agricultura ha provocat que l'aigua, de mica en mica, es vaja saturant de partícules químiques. I cita per demostrar-ho el *Llibre Blanc de l'Aigua*, que ho deixa així de clar: l'ús de fertilitzants aporta 44.880 tones l'any de nitrats al Segura i a les seues aigües subterrànies. Un fet que demostra que l'acció de l'home ha acabat contaminant l'aigua, matèria essencial per mantenir el cycle productiu d'aquesta ribera.

Tanmateix Ferrández no sols hi ha detectat contaminació agrària. Tot i que el sector industrial és més aviat escàs en el Baix Segura i en les comarques de Múrcia, sí que hi ha vessaments contaminants i incontrolats procedents de tallers i indústries, i són escandalosos. El sector de la pell i, sobretot, el de les conserves murcianes està minant els afluents del riu, sense que cap institució els obligue a tancar les explotacions si no modifiquen els sistemes de producció. Ben al contrari, es permet que quantitats ingents de residus orgànics o tòxics com la simancina passen a la seua per un riu que, per si mateix, ja porta poca aigua. Ferrández recorda que la Confederació Hidrogràfica del Segura ha reconegut que té controlats un total de 1.800 punts de vessament al riu.

Els agents contaminants també tenen una procedència urbana. Trino Ferrández crítica que avui dia les depuradores només filtren un 25% del total de vessaments existents i que 70 ciutats riberenques no tenen cap sistema ni procés de depuració de les aigües residuals. "El riu —comenta Ferrández— concentra al llarg de tota la conca un veritable rosari de cla-

La conca hidrogràfica més controlada d'Europa

El Segura, conegut pels romans com el Thader i pels àrabs com Wad-al-abyad, és encara ara l'eix econòmic i ambiental més important de què disposa la gent que viu a la seua ribera. Ho ha estat així al llarg de la història. I com a exemple tenim les grans transformacions que els àrabs van fer a la conca amb la construcció de l'entramat de sèquies, assuts i altres obres de l'art de dominar l'aigua que encara avui dia es poden observar en part.

Aquestes transformacions de fons, més la particular i favorable climatologia, van fer possible que l'agricultura donara un salt qualitatiu i que el Segura fóra un reclam econòmic per a llauradors que s'establien a poc a poc a la seua vora. Tanmateix, la creixent explotació de les aigües i la virulència de les riudes va fer necessari que la conca s'omplira de presses i d'altres elements controladors del flux fluvial que havien de permetre un major aprofitament d'aquesta matèria primera. Amb el pas del temps, les presses van convertir el Segura en una de les conques hidrogràfiques més regulades d'Europa.

Aquest control d'aigües, però, ha empobrit curiosament els terrenys del Baix Segura. I és que en aturar les avingudes naturals d'aigua, les inundacions sobtades i les riudes, s'ha impedit també la regeneració natural de les mateixes terres. Aquestes, a poc a poc, han perdut valor ecològic i el riu ha deixat de ser corretja de transmissió de la fauna i flora característiques d'aquesta ribera i del seu particular ecosistema.

Com bé apunta Trino Ferrández, ben lluny queden els dies que les aigües baixaven netes i permetien que es desenvolupara una vegetació riberenca autòctona a tota la conca. Ara només se'n pot observar a la part alta, ben a prop del naixement, on la contaminació encara no ha penetrat.

La resta del riu, per acció o per omisió de l'ésser humà, i ben a pesar del zelós control del curs, és una fossa sèptica, una acumulació de males olors que poden posar en perill la mateixa agricultura riberenca, que fins i tot ha sofert transformacions estructurals en els darrers anys en els conreus. S. G.

ARXIU / EFE

Dalt, Eduardo Zaplana, la ministra de Medi Ambient, Isabel Tocino i el president de la Regió de Múrcia, Ramón García Valcárcel, suportant les reclamacions dels ciutadans.

A sota, una mostra de la greu contaminació del riu.

vegueres que aboquen aigua sense depurar a cel obert." Segons el *Llibre Blanc de l'Aigua*, la conca del riu Segura contamina les seues aigües tal com si hi habitaren més de 4,5 milions de ciutadans. És a dir, quatre vegades més dels que ara hi viuen. I en tan sols un any, el riu rep unes 361.000 tones de residus sòlids.

Com hem apuntat abans, però, no solament la creixent contaminació ha causat la degradació absoluta del riu. També la mala gestió de les aigües —responsabilitat de la Confederació Hidrogràfica del Segura— ha com-

pletat la catàstrofe. I és que segons Ferrández el famós transvasament Tajo-Segura ha tingut els efectes contraris als imaginats en un principi. Si bé es va construir per tal de pal·liar dèficits i repartir millor les aigües, realment ha contribuït a sobreexplotar-les, ahora que ha causat un dèficit hídric important.

Com s'explica això? Els transvasaments Tajo-Segura estaven adreçats a cobrir les necessitats imperioses de l'agricultura existent i de la població. Així, es va calcular que serien necessaris uns 1.000 hm³/any. Tot i això, amb l'anunci del transvasament es van crear unes expectatives econòmiques inusitades. Les hectàrees d'horta van augmentar notablement respecte dels primers càlculs mentre que l'aigua promesa no hi va arribar mai en les quantitats que s'esperava. El dèficit hídric, en comptes de desaparèixer, es va incrementar.

Ferrández, però, encara va més enllà en l'anàlisi. "En la desídia més descarada, els nous transvasaments ni tan sols es van assignar als agricultors de regadiu. Es

van oferir a les grans transformacions de secà, al darrere de les quals es trobaven gairebé sempre empresaris allunyats de l'agricultura i molt a prop del sector immobiliari, que al cap i a la fi han especulat amb l'aigua dels transvasaments". Ferrández creu que tot açò ha estat possible perquè a la CHS li ha interessat aquesta política d'aigües, en la qual tradicionalment els regants històrics del Baix Segura no pagaven i les noves transformacions, més riques, sí. "El recurs més preuat de la conca del Segura, l'aigua, es malversa sota criteris estrictament especulatiu."

Mesures d'urgència per salvar el riu.

Aquest complex panorama requereix mesures urgents i estructurals, ben lluny de les mitges tintes. Els ciutadans del Baix Segura s'han agrupat en diversos col·lectius per reivindicar mesures taxatives que solucionen l'angoixa existent. Ferrández aposta perquè en una primera fase es redacte i s'execute un Pla de Sanejament Integral que preveja el funcionament de totes les depuradores públiques i privades i que també es prohibesquen els nous regadius, a més d'altres mesures menors, com ara la dotació de serveis de vigilància que controlen els vessaments. Ferrández no vol que les solucions siguin només depuració d'aigües, sinó que la política de gestió d'aquesta matèria també millore i que no es dedique solament a l'*agrobusiness*. David Hammerstein, d'Els Verds, també incideix en aquest plantejament de canvis estructurals de fons, en els models de producció agrícola i industrial.

Siga quina siga la solució, les aigües baixen marejades. Els polítics valencians han vist en la degradació ambiental del Segura el filó per atacar-se mútuament. Les visites als pobles de la Vega Baixa, en període d'eleccions, s'han multiplicat i fins i tot la Comissió Europea ha informat que l'estat espanyol i les seues administracions públiques han incomplert múltiples vegades

normatives europees i requeriments de la mateixa comissió. No fa un mes, la ministra de Medi Ambient Isabel Tocino va visitar Oriola i allí va apuntar que no aposta per cap pla integral, ni pacte d'estat com vol Nova Esquerra. Que des de 1996 hi ha engegat un pla que inverteix al voltant de 40.000 milions de pesetes en depuradores i oxigenació d'aigües i que amb això el riu pot continuar vivint. Tocino va rebre les crítiques de la Comissió Pro-Río, que li demana mesures més dràstiques. Zaplana va contestar immediatament que estan polititzant-se les mobilitzacions i que són instruments merament electoralistes. Ara, passades les eleccions, Isabel Tocino s'ha compromès a executar mesures urgents, que a ulls dels membres de la Comissió Pro-Río són una porta d'esperança per a la recuperació d'aquest riu.

En tot cas, els dirigents del Partit Popular no han encaixat bé les mobilitzacions que han congregat milers de persones tant a Oriola i a València com Madrid, on s'hi agruparen uns 10.000 ciutadans. I moltes institucions, com la Confederació Hidrogràfica del Segura i la Comissió Provincial de l'Aigua, d'Alacant, controlada per la Diputació del PP, s'han negat a reconèixer que el riu està realment contaminat. Sempre han eixit amb circumloquis per no admetre el desastre real. Els llauradors, no obstant això, han fet públic el seu malestar. Tenen por de regar amb aigua contaminada del Segura, que puga malmetre les collites per culpa dels excessius nivells de contaminació i que puga alhora repercutir en la salut del mateixos consumidors. Vist l'alt nivell de sals i nitrats molts llauradors no han tingut un altre remei que plantar espècies agrícoles més resistents a la contaminació i a la sequera.

Així les coses, molts han estat els ciutadans que s'han agrupat en comissions cíviques per mostrar el seu descontentament. Tal vegada la més famosa, però no

L'informe de la polèmica

Catedràtic d'Edafologia i Química Agrícola de la Universitat Miguel Hernández, l'oriolà Miguel Nieves Ruiz va ser primera plana no fa dos mesos quan va fer públic els resultats d'un informe que va advertir que el riu Segura contenia en les seues aigües el triple de cadmi permès per l'Organització Mundial de la Salut. L'alarma

social, és clar, va esclatar com si d'un ressort es tractara, atesa la contundència de l'estudi que constata la greu contaminació i els innombrables vessaments industrials denunciats des de fa dècades pels veïns d'Oriola, Rojales i altres pobles. Nieves

Ruiz, com hem apuntat, va detectar al riu mostres de cadmi —metall pesant que l'organisme humà és incapaç d'eliminar— que sobrepassaven de llarg les observacions de l'OMS, les quals assenyalaven que pot esdevenir un element cancerigen si se'n consumeixen més de 30 micrograms cada dia. Nieves va apuntar que disposava de mostres d'aigua on s'arribava als 180. Un altre estudi de la Universitat d'Alacant encara superava aquest llistó en 25 micrograms més.

Miguel Nieves, però, no va calibrar les conseqüències polítiques de la difusió del seu informe. Jesús Rodríguez

Marín, rector de la Universitat Miguel Hernández, creada per Zaplana per tal de tenir una universitat al seu favor, va desautoritzar l'informe, que la mateixa universitat havia pagat. L'alarma que havia creat en la societat i el mal polític que els resultats podien causar van caure mal en les files del PP, que en comptes d'afrontar de soca-rel el

JOAQUÍN DE HARO

Manuel Ruiz. És l'autor de l'informe que no va agradar els dirigents del PP.

problema, es va dedicar a desqualificar la feina dels científics i de les mateixes plataformes cíviques que apostaven per un pla integral i immediat que pal·liara els problemes del Segura. Aquesta ha estat, per exemple, l'actitud que el pre-

sident de la Diputació d'Alacant, Julio de España, ha mantingut fins ara. Una posició singular que li ha portat a dir, quan es va fer públic l'estudi de Nieves, que es banyarà en el riu en l'any 2000, per tal d'aplacar el nerviosisme que els diversos estudis han provocat. Julio de España també ha amenaçat de demandar Nieves Ruiz per aquest afer. Siga com siga, les dades de Nieves Ruiz encara no han obtingut resposta. Tot fa pensar que a principis de juliol, un equip del mateix departament universitari on treballa Nieves farà públiques les conclusions del treball que elabora en secret. S. G.

l'única, ha estat Pro-Río, d'Oriola. Una organització que s'ha destacat per organitzar *happenings* i reclamacions molt cridaneres. Pro-Río va nàixer a finals de 1997 amb l'objectiu d'abordar el problema amb amplitud de mires. La comissió es va fer gran i va agrupar el gruix de la societat civil d'Oriola. Això els va permetre convocar grans mo-

bilitzacions, propagar les seues opinions i reunir-se amb tots els representants polítics. Gràcies a la tasca d'aquesta comissió s'ha difós la problemàtica del Segura. Un riu del qual els oriolans, cansats ja de viure amb la insuportable olor que desprèn, diuen amb sorna que és merda pura.

Salvador Giménez